TDAU

2026-YIL, MART. №3-SON

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

АГРОБИЗНЕС, НАУКА И ТЕХНОЛОГИИ

AGRIBUSINESS, SCIENCE AND TECHNOLOGY

ILMIY - AMALIY ELEKTRON JURNAL

№ 083688

ISSN: 3060-5245

TOSHKENT - 2026

BOSH MUHARRIR
Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.
Bosh muharrir o‘rinbosarlari:
Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.
Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.
Farmonov To‘lqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.
Muharrir:
Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.
Tahrir hay’atining xalqaro a’zolari:
Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog‘iston davlat texnologiya universiteti)
Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)
Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)
Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo‘jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))
Daiva Makutenene – professor, (Vitautas Magnus universiteti, Litva)
Xaitboyeva Nargiza Alikulovna - i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)
Tahrir hay’ati:
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:
Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;
Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;
Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;
Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;
Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;
Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;
Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;
Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;
Achilov Mashrab Ulug‘bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;
Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Yangiboyev Dilshod G‘ulomovich – i.f.f.d. (PhD);
Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;
Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Roziqov Jahongir Mustaqim o‘g‘li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;
Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari:
Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;
Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);
Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);
Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);
Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);
Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;
Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;
Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o‘g‘li – q.x.f.d. (DSc), professor;
Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;
Atabayev Ma’ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;
Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);
Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;
Elboboyev Abdug‘ani Shuxrat o‘g‘li – q.x.f.f.d. (PhD);
Muxammadov Yo‘ldoshbek Akmal o‘g‘li – q.x.f.f.d. (PhD);
Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;
Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS
Toshkent davlat agrar universiteti

ALOQA UCHUN MA’LUMOTLAR
Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko‘chasi, 2-uy.
Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal
E-mail: licht-1989@mail.ru
Jurnalning rasmiy sayti: https://www.agrobiznesjournal.uz
Tel: +(998) 93 439 30 00

Jurnalning ilmiyligi:
Ma’lumot uchun, OAK Rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari bo‘yicha “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga kiritilgan.

Elektron nashr, 911 sahifa. E’lon qilishga 2026-yil 31-martda ruxsat berildi.

“AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR” ILMIY-AMALIY *ELEKTRON JURNALI*

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati.

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI

06.01.01 – Umumiy dehqonchilik. Paxtachilik
06.01.02 – Melioratsiya va sug‘orma dehqonchilik
06.01.03 – Agrotuproqshunoslik va agrofizika
06.01.05 – Seleksiya va urug‘chilik
06.01.06 – Sabzavotchilik
06.01.07 – Mevachilik va uzumchilik
06.01.08 – O‘simlikshunoslik
06.01.09 – O‘simliklarni himoya qilish
06.01.11 – Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash
06.02.02 – Qishloq xo‘jaligi hayvonlarini oziqlantirish va ozuqa tayyorlash texnologiyasi
06.02.03 – Xususiy zootexniya. Chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish texnologiyasi
06.03.01 – O‘rmon ekinlari. Seleksiya, urug‘chilik va shaharlarni ko‘kalamzorlashtirish. O‘rmonlar agromelioratsiyasi va himoya o‘rmonlarini barpo etish, Dorivor o‘simliklar introduksiyasi, yetishtirish texnologiyasi va agrofarmekologiyasi.

M U N D A R I J A

IQTISODIYOT FANLARI

SABIROV XASAN NUSRATOVICH, YUNUSOV BEKZOD XAYRUBLOYEVICH
O‘zbekiston bank tizimida yashil kreditlashni rivojlantirishning institutsional asoslari……13
SAPAYEV MAXSUDBEK KARIMOVICH
Davlat budjeti ijrosini ta’minlashda soliq nazoratini amalga oshirish yo‘nalishlari……20
ALLAYAROVA MASTURA KUDRATULLAYEVNA
O‘zbekiston Respublikasida jamg‘arib boriladigan pensiya ta’minoti tizimining shakllanish asoslari va rivojlanish istiqbollari……26
АКАБИРОВА ДИЛОРО НИГМАТОВНА, АЗИМБОЕВА ШАХОДАТ ХАМДАМ ҚИЗИ
Экономическая оценка внедрения агротехнологий (Agtech) в сельское хозяйство Республики Узбекистан (на примере Хорезмской области)……34
ASHUROVA MAFTUNA ORTIQ QIZI
Xizmatlar sohasining tarmoqlar bo‘yicha tarkibiy tuzilishini shakllantirish jarayonlarini davlat tomonidan tartibga solish va qo‘llab-quvvatlash amaliyoti……39
XO‘JAMURODOVA ODINAXON KOMILJON QIZI
Xususiy sog‘liqni saqlash tizimida boshqaruvni takomillashtirish yo‘nalishlari……46
ULUG‘BEKOV SARDORBEK ULUG‘BEKOVICH
Inson kapitali va kreativ qatlam kategoriyalarining konseptual asoslari……54
SAYITQULOV JAHONGIR ILHOMOVICH
Raqamli bank xizmatlari orqali moliyaviy samaradorlikni oshirishga doir xorijiy tajribalar tahlili……62
ASHUROVA MAFTUNA ORTIQ QIZI
Xizmatlar sohasida investitsion resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish xorij tajribasi va uni mamlakatimizda qo‘llash masalalari……69
MULLAYEVA MEXRANGIZ AXTAM QIZI
Samarqand viloyatida xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini oshirish omillari va rivojlanish istiqbollari……75
ISMOILOVA NIGORAXON MAHMUDJON QIZI, IBROXIMOV MUHAMMADSODIQ XOKIM O‘G‘LI
O‘zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsulotining 2021–2025 yillardagi dinamikasi: statistik tahlil va iqtisodiy o‘sish tendensiyalari……83
BARATOV SAMARIDDIN ABDUKAHAROVICH
Inson kapitali rivojlanishini baholashga ta’siri va uslubiy yondashuvlar bo‘yicha ko‘rsatkichlari……93

SHODMONQULOV KAMOLIDDIN MURODILLAYEVICH
Kichik sanoat zonalarini rivojlantirish orqali hududiy eksport salohiyatini oshirish yo‘llari.....100
XOLMIRZAYEV ULUG‘BEK ABDULAZIZOVICH
Davlat-xususiy sheriklik modellari, shakllari va mexanizmlari tasnifi.....108
JABBAROV NURBEK ATANAZAROVICH
Sanoat sohasida energiya resurslaridan foydalanishda kvantil regressiya (quantile regression) modelini qo‘llash.....124
SULTONOV SHODIYOR ABDUHALILOVICH
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ijtimoiy ahamiyati.....131
SHODMONQULOV KAMOLIDDIN MURODILLAYEVICH, SHOMURODOVA MADINA BAHROM QIZI
Tovar sotishda marketing faoliyatining nazariy-uslubiy asoslari.....140
YAKUBOV SANJARBEK FOZILBEKOVICH
Lalmi yerlarda indeksli sug‘urta tizimini joriy etishning nazariy–ilmiy asoslari.....149
QO‘ZIBOYEV BEHZOD HAMIDOVICH
O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tishning hozirgi holati va istiqbollari.....157
SULTONOV SHODIYOR ABDUHALILOVICH
Xizmat ko‘rsatish sohasida innovatsion yechimlar va kichik biznesning raqobatbardoshligi.....166
ERGASHEV OLLOYOR FURQAT O‘G‘LI
Ichki auditning institutsional mohiyati va uning korporativ boshqaruv tizimidagi o‘rni.....175
TAG‘OYEV FERUZ YORQULOVICH
Hududlarda sanoat korxonalari faoliyatini ifodalovchi statistik ko‘rsatkichlar tizimi va tavsifi.....187
DO‘SIMOV SHOHRUH SHAMURATOVICH
Mintaqa iqtisodiy rivojlanishiga ta’sir qiluvchi omillar tahlili (Xorazm viloyati misolida).....196
RAHIMBOYEV MUXTORBEK IKROM O‘G‘LI
Qoraqalpog‘iston Respublikasida aholi bandligi va daromadlari dinamikasi.....203
XAMIDJONOV ABDULAZIZ XASANOVICH, UMARALIYEVA BAXTILAXON RAXMONALI-QIZI
Interaktiv marketingning mohiyati va o‘ziga xos xususiyatlari.....211
BEKJANOV DILMURAD YO‘LDASHOVICH
Qishloq xo‘jaligi oziq-ovqat ta’minot zanjirini optimal tartibga solishning metodologik asoslari.....219
ABDULLAYEV ASLIDDIN NABI O‘G‘LI
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida qurilish sanoati ahamiyati.....226
AXMEDOV NU'MONJON MUHAMMADUMAROVICH
Soliq nazorati tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati.....234

ICHKI AUDITNING INSTITUTSIONAL MOHIYATI VA UNING KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI O‘RNI

ERGASHEV OLLOYOR FURQAT O‘G‘LI
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali
“Buxgalteriya hisobi va statistika” kafedrasi tayanch doktaranti
E-mail: ergashevolloyor53@gmail.com
https://orcid.org/0009-0003-2654-1534

Annotatsiya. Mazkur maqolada bozor iqtisodiyoti sharoitida aksiyadorlik jamiyatlarida ichki auditning institutsional mohiyati, uning korporativ boshqaruv tizimidagi o‘rni hamda iqtisodiy samaradorlikka ta’siri tahlil qilingan. Tadqiqotda ichki auditning evolyutsiyasi, nazariy yondashuvlari va zamonaviy funksional vazifalari tizimli yondashuv asosida ko‘rib chiqilgan. Unda ichki auditning mustaqillik, obyektivlik, hisobdorlik, professionalizm va riskka yo‘naltirilganlik kabi asosiy institutsional xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, ichki auditning aksiyadorlar, kuzatuv kengashi, audit qo‘mitasi va ijroiya organ bilan o‘zaro aloqalari ochib berilib, uning nazorat, maslahat hamda strategik axborot ta’minoti funksiyalari asoslangan.
Kalit so‘zlar: ichki audit, korporativ boshqaruv, aksiyadorlik jamiyati, ichki nazorat, audit sifati, audit samaradorligi, risk-menejment, audit qo‘mitasi, institutsional yondashuv, moliyaviy barqarorlik, xalqaro audit standartlari, boshqaruv samaradorligi.

Аннотация. В данной статье проанализированы институциональная сущность внутреннего аудита в акционерных обществах в условиях рыночной экономики, его роль в системе корпоративного управления и влияние на экономическую эффективность. В исследовании на основе системного подхода рассмотрены эволюция внутреннего аудита, его теоретические подходы и современные функциональные задачи. Освещены основные институциональные характеристики внутреннего аудита, такие как независимость, объективность, подотчётность, профессионализм и риск-ориентированность. Также раскрыто взаимодействие внутреннего аудита с акционерами, наблюдательным советом, аудиторским комитетом и исполнительными органами, а также обоснованы его функции контроля, консультирования и стратегического информационного обеспечения в корпоративном управлении.
Ключевые слова: внутренний аудит, корпоративное управление, акционерное общество, внутренний контроль, качество аудита, эффективность аудита, риск-менеджмент, аудиторский комитет, институциональный подход, финансовая устойчивость, международные стандарты аудита, эффективность управления.

Abstract. This article analyzes the institutional nature of internal audit in joint-stock companies under market economy conditions, its role in the corporate governance system, and its impact on economic efficiency. The study examines the evolution of internal audit, its theoretical approaches, and modern functional responsibilities based on a systematic approach. The main institutional characteristics of internal audit, such as independence, objectivity, accountability, professionalism, and risk orientation, are highlighted. In addition, the interaction of internal audit with shareholders, the supervisory board, the audit

committee, and executive bodies is revealed, and its functions of control, advisory support, and strategic information provision in corporate governance are substantiated.
Keywords: internal audit, corporate governance, joint-stock company, internal control, audit quality, audit efficiency, risk management, audit committee, institutional approach, financial stability, international auditing standards, management efficiency.

KIRISH

Globallshuv sharoitida aksiyadorlik jamiyatlari milliy iqtisodiyotning strategik subyektlari sifatida investitsiya jarayonlari, kapital bozorining rivojlanishi, moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishi hamda korporativ boshqaruv tizimining barqaror faoliyat yuritishida muhim o‘rin egallaydi. Ularning iqtisodiy barqarorligi, investitsion jozibadorligi va raqobatbardoshligi ko‘p jihatdan korxonada shakllangan boshqaruv tizimi, shaffoflik darajasi hamda ichki nazorat va ichki audit tizimining samaradorligiga bog‘liq. Shu nuqtai nazardan, aksiyadorlik jamiyatlarida ichki audit tizimini rivojlantirish, uning institutsional asoslarini mustahkamlash hamda audit faoliyatining sifat va samaradorligini oshirish zamonaviy iqtisodiy sharoitda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda.

Hozirgi davrda global iqtisodiy integratsiya jarayonlarining jadallashuvi, xalqaro kapital bozorlarining kengayishi, transmilliy investitsiyalar oqimining ortishi hamda korporativ boshqaruvga qo‘yilayotgan talablarning kuchayishi korporatsiyalar faoliyatida samarali nazorat mexanizmlarini joriy etishni talab etmoqda. Ayniqsa, so‘nggi yillarda yuzaga kelgan moliyaviy inqirozlar, korporativ firibgarlik holatlari, noto‘g‘ri boshqaruv qarorlari va moliyaviy axborotlarning ishonchsizligi ichki audit tizimini tubdan takomillashtirish zaruratini yanada kuchaytirdi. Shu sababli zamonaviy korporativ boshqaruv tizimida ichki audit nafaqat nazorat mexanizmi, balki boshqaruv jarayonlarini takomillashtirishga xizmat qiluvchi strategik boshqaruv instrumenti sifatida qaralmoqda.

Xususan, The Institute of Internal Auditors tomonidan ishlab chiqilgan Xalqaro ichki audit standartlari ichki audit faoliyatining mustaqilligi, obyektivligi, riskga asoslangan yondashuvi hamda tashkilot faoliyatiga qo‘shimcha qiymat yaratish tamoyillarini asosiy mezon sifatida belgilaydi. Shuningdek, Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission tomonidan ishlab chiqilgan COSO modeli ichki nazorat va risklarni boshqarishning kompleks hamda tizimli mexanizmini taklif etadi. Ushbu yondashuvlar korporativ boshqaruv tizimida shaffoflikni ta’minlash, moliyaviy intizomni mustahkamlash hamda investorlar va manfaatdor tomonlarning ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Biroq amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, ko‘plab aksiyadorlik jamiyatlarida ushbu xalqaro standartlarni to‘liq joriy etish, ichki audit tizimining institutsional mustaqilligini ta’minlash, audit samaradorligini baholash mezonlarini ishlab chiqish hamda ichki audit xizmatining korporativ boshqaruvdagi strategik rolini kuchaytirish masalalari hanuzgacha yetarli darajada hal etilmagan. Shu sababli

ichki auditning institutsional mohiyatini chuqur ilmiy asosda o‘rganish, uning korporativ boshqaruv tizimidagi o‘rnini aniqlash hamda aksiyadorlik jamiyatlarida audit samaradorligini oshirish yo‘llarini ishlab chiqish muhim ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ichki auditning nazariy asoslari XX asrning o‘rtalarida shakllangan bo‘lib, uning ilmiy konsepsiyasi dastlab Victor Z. Brink tomonidan ishlab chiqilgan. Uning Internal Auditing (1941) asarida ichki audit korxona faoliyatini mustaqil baholash tizimi sifatida talqin qilinadi. Brink ichki auditni buxgalteriya tekshiruvining davomchisi emas, balki boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi mustaqil nazorat instituti sifatida asoslab beradi. U ichki auditning asosiy vazifasi – boshqaruvga ishonchli axborot taqdim etish va ichki nazorat tizimining samaradorligini baholashdan iborat ekanligini ta’kidlaydi.

Ichki auditning zamonaviy konsepsiyasi esa Lawrence B. Sawyer tomonidan rivojlantirilgan. Uning Sawyer's Internal Auditing asarida ichki audit risklarni boshqarish, nazorat va korporativ boshqaruv jarayonlariga qiymat qo‘shuvchi faoliyat sifatida izohlanadi. Sawyer ichki audit sifati uchta asosiy omilga bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi:

1. auditorlarning mustaqilligi;
2. kasbiy kompetensiya;
3. tizimli va riskka asoslangan yondashuv.

Uning fikricha, ichki audit samaradorligi audit tavsiyalarining boshqaruv qarorlariga real ta’siri bilan baholanishi lozim.

Operatsion audit va samaradorlik mezonlari masalasi Andrew D. Chambers tomonidan The Operational Auditing Handbook asarida chuqur o‘rganilgan. Chambers audit samaradorligini baholashda “3E” konsepsiyasini (economy – tejamkorlik, efficiency – samaradorlik, effectiveness – natijadorlik) taklif etadi[11]. Uning yondashuviga ko‘ra, ichki audit nafaqat moliyaviy xatolarni aniqlashi, balki resurslardan foydalanish samaradorligini ham baholashi kerak.

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida aksiyadorlik jamiyatlarida ichki auditning institutsional mohiyati hamda uning korporativ boshqaruv tizimidagi o‘rnini o‘rganish maqsadida ilmiy abstraksiya, tizimli va taqqoslama tahlil, induksiya va deduksiya, SWOT va risk-tahlil hamda ilmiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ichki audit instituti iqtisodiy tizimlar evolyutsiyasi jarayonida shakllanib, nazorat mexanizmidan korporativ boshqaruvning strategik elementiga qadar rivojlandi. Dastlab u moliyaviy operatsiyalar to‘g‘riligini tekshiruvchi ichki nazorat vositasi sifatida qo‘llanilgan. Keyinchalik xo‘jalik yurituvchi subyektlar hajmi va murakkabligi ortishi bilan ichki auditning funksional doirasi kengaydi.

Ichki auditning nazariy asoslari XX asr o‘rtalarida shakllangan bo‘lib, dastlabki yondashuvlarda u boshqaruv uchun axborot taqdim etuvchi ichki tekshiruv mexanizmi sifatida talqin etilgan. Zamonaviy bosqichda esa ichki audit tashkilotning risk-menejment, nazorat va korporativ boshqaruv jarayonlarini takomillashtiruvchi mustaqil institut sifatida qaralmoqda.

Ichki auditning rivojlanish bosqichlarini shartli ravishda quyidagicha tasniflash mumkin:

1-jadval

Ichki audit evolyutsiyasining asosiy bosqichlari

Bosqich	Mazmuni	Ustuvor yo‘nalish
I bosqich	Moliyaviy nazorat shakli	Hisob-kitoblarni tekshirish
II bosqich	Operatsion audit	Jarayonlar samaradorligi
III bosqich	Riskka asoslangan audit	Xatarlarni boshqarish
IV bosqich	Strategik audit	Qiymat yaratish va boshqaruvni takomillashtirish

Manba: muallif ishlanmasi.

Bugungi kunda ichki auditning eng muhim xususiyati – uning riskka yo‘naltirilgan va qiymat yaratuvchi funksiyasidir.

Ichki auditni institutsional nuqtai nazardan tahlil qilish uni korporativ boshqaruv tizimining tarkibiy elementi sifatida ko‘rib chiqishni talab etadi. Institutsional yondashuvga ko‘ra, ichki audit quyidagi elementlarni o‘z ichiga oladi:

normativ-huquqiy asos;
tashkiliy mustaqillik;
professional standartlar;
hisobot berish mexanizmi;
sifatni ta’minlash tizimi.

Zamonaviy talqinlarda ichki audit tashkilot faoliyatiga qiymat qo‘shishga qaratilgan mustaqil baholash va maslahat berish faoliyati sifatida e’tirof etiladi. Bu yondashuv ichki auditni faqat tekshiruvchi emas, balki boshqaruvning hamkori sifatida namoyon qiladi.

Ichki auditning institutsional belgilarini quyidagi jadval orqali umumlashtirish mumkin.

2-jadval

Ichki auditning institutsional xususiyatlari

Belgilar	Tavsif
Mustaqillik	Ijroiya organidan funksional ajratilganlik
Obyektivlik	Manfaatlar to‘qnashuvining oldini olish
Hisobdorlik	Kuzatuv kengashi yoki audit qo‘mitasiga bo‘ysunish
Professionalizm	Xalqaro standartlarga muvofiq faoliyat
Riskka yo‘naltirilganlik	Xatarlarni aniqlash va baholashga ustuvor e’tibor

Manba: muallif ishlanmasi.

Mazkur belgilar ichki auditning korporativ boshqaruv tizimidagi mustaqil institut sifatida faoliyat yuritishini ta’minlaydi.

Korporativ boshqaruv aksiyadorlar, kuzatuv kengashi, ijroiya organ va nazorat tuzilmalari o‘rtasidagi vakolat va javobgarlik taqsimotini ifodalaydi. Ichki audit ushbu tizimda nazorat va maslahat berish funksiyalarini bajaradi.

Ichki auditning korporativ boshqaruvdagi o‘rni quyidagicha namoyon bo‘ladi:

1. Boshqaruv organlari faoliyatini baholash;
2. Ichki nazorat tizimini takomillashtirish;
3. Risk-menejment jarayonlarini monitoring qilish;
4. Komplayens nazoratini amalga oshirish;
5. Strategik qarorlar uchun analitik axborot taqdim etish.

Quyidagi jadval ichki auditning korporativ boshqaruvdagi funksional integratsiyasini ko‘rsatadi.

3-jadval

Ichki auditning korporativ boshqaruv bilan integratsiyasi

Korporativ element	Ichki auditning roli	Ta’sir natijasi
Aksiyadorlar	Axborot ishonchliligini ta’minlash	Investorlar ishonchi
Kuzatuv kengashi	Hisobot va tavsiyalar taqdim etish	Nazorat kuchayishi
Ijroiya organ	Jarayonlarni baholash	Operatsion samaradorlik
Audit qo‘mitasi	Mustaqil nazoratni qo‘llab-quvvatlash	Shaffoflik

Ichki audit tizimi korporativ boshqaruv samaradorligiga quyidagi yo‘llar bilan ta’sir ko‘rsatadi:

- resurslardan oqilona foydalanishni ta’minlash;
- moliyaviy xatoliklarning oldini olish;
- firibgarlik risklarini kamaytirish;
- strategik maqsadlar ijrosini monitoring qilish;
- rentabellikni oshirish.

Ichki auditning iqtisodiy samaradorligi ko‘pincha quyidagi ko‘rsatkichlar orqali namoyon bo‘ladi:

- audit tavsiyalarining amalga oshirilish darajasi;
- aniqlangan xatoliklar miqdori;
- risklarning kamayish ko‘rsatkichi;
- xarajatlarni optimallashtirish natijalari.

Yuqoridagi nazariy tahlillar asosida ichki auditning institutsional mohiyatiga quyidagi mualliflik ta’rifini berish mumkin:

Ichki audit — bu aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvning barqarorligini ta’minlash, risklarni kamaytirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga qaratilgan mustaqil, riskka yo‘naltirilgan va qiymat yaratuvchi institutsional mexanizmdir (mualliflik ta’rifi).

Mazkur ta’rif ichki auditning nazorat, maslahat va strategik funksiyalarini bir butun tizim sifatida ifodalaydi.

Global iqtisodiy konvergentsiya va o‘zgaruvchan bozor muhiti tendensiyasi sharoitida turli mamlakatlarda korporativ boshqaruv amaliyotida muqarrar ravishda katta o‘zgarishlar yuz bermoqda, bu esa tobora ko‘proq kompaniya egalari va rahbarlarini korporativ boshqaruv asosiy raqobatbardoshlikni kuchaytirish va kompaniyaning samaradorligini oshirish muhim rol o‘ynashini anglab yetmoqda. yaxshi boshqaruv investorlar va manfaatdor tomonlarni hayotning barcha jabhalaridan himoya qilishi va zamonaviy bozor iqtisodiyoti tizimining sog‘lom va barqaror ishlashini ta'minlashi mumkin. Hozirgi vaqtda xorijdagi ichki audit korporativ boshqaruvda korporativ boshqaruv tuzilmasining ajralmas qismi sifatida muvaffaqiyatli ishtirok etib kelmoqda va muhim rol o‘ynaydi. Xitoyda ichki audit korporativ boshqaruv tuzilmasida asta-sekin qo‘llanila boshlandi va uning maqomi va roli kam emas. Biroq, so‘nggi yillarda Xitoyning bozor iqtisodiyotida samarasiz ichki nazorat, qoniqarsiz biznes ko‘rsatkichlari, ishonchsiz moliyaviy ma'lumotlarning oshkor etilishi va hatto yuqori lavozimli xodimlarning firibgarlik holatlarida hamkorlik qilishi holatlari tez-tez aniqlandi. Buning sabablaridan biri shundaki, ichki audit korporativ boshqaruvdagi o‘z rolini samarali amalga oshirmagan. Korporativ boshqaruvga yaxshiroq yordam beradigan Xitoy kompaniyalarining ichki auditini qanday yaxshilash mumkinligi Xitoydagi audit va amaliy doiralardagi mutaxassislarning umumiy e'tiborini tortdi. Shuning uchun, Xitoyda korporativ boshqaruvda ichki auditning o‘ziga xos rolini o‘rganish va ushbu rollarning samarali bajarilishini doimiy ravishda targ‘ib qilish katta amaliy ahamiyatga ega. So‘nggi yillarda butun dunyo bo‘ylab kompaniyalarning firibgarlik holatlari fosh bo‘ldi. An'anaviy audit va direktorlar kengashi o‘zlarining nazorat rolini o‘ynay olmadilar. Odamlar o‘z e'tiborlarini ichki boshqaruvga qarata boshladilar. O‘shandan beri ichki audit dunyo sahnasida bo‘lib, ko‘proq e'tiborga sazovor bo‘ldiyaxshi boshqaruv investorlar va manfaatdor tomonlarni hayotning barcha jabhalaridan himoya qilishi va zamonaviy bozor iqtisodiyoti tizimining sog‘lom va barqaror ishlashini ta'minlashi mumkin. Hozirgi vaqtda xorijdagi ichki audit korporativ boshqaruvda korporativ boshqaruv tuzilmasining ajralmas qismi sifatida muvaffaqiyatli ishtirok etib kelmoqda va muhim rol o‘ynaydi. Xitoyda ichki audit korporativ boshqaruv tuzilmasida asta-sekin qo‘llanila boshlandi va uning maqomi va roli kam emas. Biroq, so‘nggi yillarda Xitoyning bozor iqtisodiyotida samarasiz ichki nazorat, qoniqarsiz biznes ko‘rsatkichlari, ishonchsiz moliyaviy ma'lumotlarning oshkor etilishi va hatto yuqori lavozimli xodimlarning firibgarlik holatlarida hamkorlik qilishi holatlari tez-tez aniqlandi. Buning sabablaridan biri shundaki, ichki audit korporativ boshqaruvdagi o‘z rolini samarali amalga oshirmagan. Korporativ boshqaruvga yaxshiroq yordam beradigan Xitoy kompaniyalarining ichki auditini qanday yaxshilash mumkinligi Xitoydagi audit va amaliy doiralardagi mutaxassislarning umumiy e'tiborini tortdi. Shuning uchun, Xitoyda korporativ boshqaruvda ichki auditning o‘ziga xos rolini o‘rganish va ushbu

rollarning samarali bajarilishini doimiy ravishda targ‘ib qilish katta amaliy ahamiyatga..ega.

1) Ichki auditga umumiy nuqtai nazar Xitoy tomonidan 2011-yilda joriy etilgan “Ichki audit amaliyoti asoslari standarti”ga ko‘ra, ichki audit ham mustaqillik, ham xolislikka ega faoliyatdir. Uning asosiy ishi tasdiqlash va maslahat berishdir. Ichki audit tashkilotlarning rivojlanish maqsadlariga tezroq va yaxshiroq erishishini ta’minlash uchun risklarni boshqarish boyicha say-harakatlarning samaradorligini baholash uchun ilmiy va ratsional yondashuvni tanlaydi. diqqat va e'tibor Kompaniyaning asosiy maqsadi foyda olish va uning qiymatini maksimal darajada oshirishdir. Faoliyatning butun jarayonida har doim turli muammolar mavjud bo‘ladi va bu muammolarning mavjudligi kompaniyaning sog‘lom rivojlanishiga katta to‘sqinlik qiladi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun ichki audit faoliyati mavjud. U tegishli audit usullaridan to‘liq foydalanadi, korxona tizimini amalga oshirish natijalarini har tomonlama va xolisona aks ettirish jarayonidagi kamchiliklarni aniqlaydi va maqsadli yechimlarni taklif qiladi. Bo‘limning ishi takomillashtiriladi, bu esa kompaniyaning maqsad sari barqaror rivojlanishiga yordam beradi, shu bilan birga kompaniya mulkini samarali kuzatib boradi, keraksiz xarajatlarni kamaytiradi va kompaniya resurslari va mulkining xavfsizligini ta'minlaydi. Ichki auditorlar instituti nazariyasiga ko‘ra, ichki audit ishi o‘z qiymatini oshirishga ko‘maklashish uchun tashkil etilgan, shuning uchun funksiya Ushbu ishning maqsadi tasdiqlash va maslahatlashishdir.

2) Korporativ boshqaruvga umumiy nuqtai nazar Aslida, korporativ boshqaruvning maqsadi "ikki o‘ng ajratish" tizimini joriy etuvchi zamonaviy korxonalarning agentlik xarajatlarini tejashdir. Kompaniya o‘zining haqiqiy holati va tegishli qonuniy talablarini birlashtirib, mustahkam va zamonaviy qoidalar va qoidalar tizimini shakllantiradi va korxona ichidagi turli lavozimlardagi xodimlarning huquqlari, majburiyatlari va manfaatlarini taqsimlaydi, bu uning aktsiyadorlari, direktorlar kengashi va yuqori lavozimli rahbarlari bir-birini tekshirishi mumkinligini ta'minlaydi. Zamon rivojlanishi bilan kompaniyaning foydalari endi nafaqat aktsiyadorlarning manfaatlariga ta’sir qiladi, balki kompaniya xodimlar, mijozlar, yetkazib beruvchilarni o‘z ichiga olgan butun foydaga aylandi va uning foydalari butun a’zolarning manfaatlariga ta'sir qiladi. Kompaniya ilmiy boshqaruv usullarini qo‘llaydi, doimiy ravishda hamkorlik qiladi, maqsadlarga erishishni rag‘batlantiradi va barcha manfaatdor tomonlarning manfaatlarini himoya qiladi Korporativ boshqaruv G‘arb kompaniyalarining uzluksiz rivojlanishi turtki bo‘lgan sohadir. 1870- yillarda “ikki hokimiyatni ajratish” g‘oyasi paydo bo‘lmadi. 1920-yillarga kirgandan so‘ng, kompaniyaning ko‘lami tez sur'atlar bilan kengaydi va egalari biznesning muhim vazifalarini menejerlarga taqsimladilar. 70-yillarda operatorlar ustidan nazorat tobora kengayib bordi va korporativ boshqaruv masalasi odamlarning e'tiborini tortdi. Hozirgi kunda egalar va operatorlar o‘rtasidagi qarama-qarshilik tobora kuchayib bormoqda. Biz korporativ boshqaruv haqida chuqur o‘ylashimiz kerak

Xitoyning ichki audit rivojlanishi uzoq davom etmadi, ammo u sezilarli yutuqlarga erishdi, ammo hali ham ko‘plab kamchiliklar mavjud. Ayniqsa, zamonaviy korporativ tizimning jadal rivojlanishida korporativ boshqaruvning roli ayniqsa muhim ahamiyat kasb etdi. Ushbu manfaatdor tomonlar kompaniya tuzilmasida o‘zlarining tegishli huquqlarini talab qiladilar. Sog‘lom boshqaruv turli omillarni tekshirish va muvozanatlashni talab qiladi, ichki audit esa muhim rol o‘ynaydi. Korporativ boshqaruv G‘arb kompaniyalarining uzluksiz rivojlanishi turtki bo‘lgan sohadir. 1870-yillarda “ikki hokimiyatni ajratish” g‘oyasi paydo bo‘lmadi. 1920-yillarga kirgandan so‘ng, kompaniyaning ko‘lami tez sur'atlar bilan kengaydi va egalari biznesning muhim vazifalarini menejerlarga taqsimladilar. 70-yillarda operatorlar ustidan nazorat tobora kengayib bordi va korporativ boshqaruv masalasi odamlarning e'tiborini tortdi. Hozirgi kunda egalar va operatorlar o‘rtasidagi qarama-qarshilik tobora kuchayib bormoqda. Biz korporativ boshqaruv haqida chuqur o‘ylashimiz kerak. Aslida, korporativ boshqaruvning maqsadi “ikki o‘ng ajratish” tizimini joriy etuvchi zamonaviy korxonalarning agentlik xarajatlarini tejashdir. Kompaniya o‘zining haqiqiy holati va tegishli qonuniy talablarini birlashtirib, mustahkam va zamonaviy qoidalar va qoidalar tizimini shakllantiradi va korxona ichidagi turli lavozimlardagi xodimlarning huquqlari, majburiyatlari va manfaatlarini taqsimlaydi, bu uning aktsiyadorlari, direktorlar kengashi va yuqori lavozimli rahbarlari bir-birini tekshirishi mumkinligini ta'minlaydi. Zamon rivojlanishi bilan kompaniyaning foydalari endi nafaqat aktsiyadorlarning manfaatlariga ta'sir qiladi, balki kompaniya xodimlar, mijozlar, yetkazib beruvchilarni o‘z ichiga olgan butun foydaga aylandi va uning foydalari butun a'zolarning manfaatlariga ta'sir qiladi. Kompaniya ilmiy boshqaruv usullarini qo‘llaydi, doimiy ravishda hamkorlik qiladi, maqsadlarga erishishni rag‘batlantiradi va barcha manfaatdor tomonlarning manfaatlarini himoya qiladi. Xitoyda natsist. 1) Ichki audit korporativ boshqaruvning ajralmas qismidir. Direktorlar kengashi, ijro etuvchi boshqaruv, tashqi audit va ichki audit asosan korporativ boshqaruv tuzilmasining yaxlitligi va xavfsizligini belgilaydi. Kompaniyaning sog‘lom rivojlanishi mustahkam boshqaruv tuzilmasidan ajralmasdir. Direktorlar kengashi va yuqori rahbariyat maqsadlarga erishishga tahdid soluvchi turli omillar va xavflarni to‘liq tushunishlari kerak. Maqsadni amalga oshirish jarayonida turli xil ishlash vaziyatlari maqsadga erishishga ta’sir qiluvchi og‘ishlarga ega bo‘lishi mumkin. Bu bosqichda operatsiyalarni kuzatish uchun mustaqil rol zarur va ichki audit bunday rolni o‘ynashi mumkin. Turli xil ko‘rib chiqish usullari orqali o‘z vaqtida baholash ichki operatsiyalardagi turli xil xavflar va mavjud muammolarni aks ettirishi, rahbariyatga o‘z vaqtida hisobot berishi, qayta ko‘rib chiqilgan rejalarni chiqarishi va yakuniy maqsadga erishish uchun qayta ko‘rib chiqilgan rejalarni amalga oshirishi mumkin. erishiladi. Shuning uchun, korxona tizimini joriy etish natijalarini baholash uchun ichki auditdan foydalanganda, uning asosiy e'tibori asosan korporativ boshqaruv tuzilmasi samarali tekshiruvlar va muvozanatlarga erishganmi yoki yo‘qmi, degan savolga qaratiladi. Shunday qilib, sohada

korporativ boshqaruvda ichki audit o‘rnini bosuvchi rol o‘ynaydi. 2) Korporativ boshqaruvni rivojlantirishda ichki auditning roli korporativ kompaniyalarning tuzilishi Ilg‘or xorijiy kompaniyalarda kompaniyani yaxshiroq boshqarish uchun ularning barchasi ichki auditga katta ahamiyat berishadi, bu esa kompaniyaning barqaror rivojlanishi ichki auditdan ajralmas ekanligini ko‘rsatadi. Ichki audit korporativ boshqaruv tuzilmasida, asosan quyidagi ikkita sohada yordamchi rol o‘ynaydi. jihatlari: a) Ichki audit samarali korporativ boshqaruvni rivojlantirishning muhim vositasidir. Zamonaviy kompaniya tizimida "huquq va majburiyatlar aniq, hukumat va korxonalar birbiridan ajratilgan". Aksiyadorlar kompaniya faoliyatini tushunishmaydi va qaror qabul qilish bilan bog‘liq xavflar ehtimoli mavjud: rahbariyat operatsion xavflarga ahamiyat berib, yo‘qotishlarning oldini olsa-da, u ichki tartibga solish xavflari va audit xavfini e'tiborsiz qoldirishi mumkin: Potensial investorlar uchun kompaniyaning keng qamrovli rivojlanish imkoniyatlari va operatsion ko‘rsatkichlari yanada murakkabroq. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ichki audit korporativ boshqaruv tizimining muhim institutsional elementi hisoblanib, u korxona faoliyatining shaffofligi, samaradorligi hamda moliyaviy barqarorligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ichki audit tizimi orqali korxonalarda risklarni boshqarish, ichki nazorat tizimini takomillashtirish hamda boshqaruv qarorlarining asoslanganligini ta’minlash imkoniyati yaratiladi. Tadqiqot davomida ichki auditning institutsional mohiyati tahlil qilinib, uning korporativ boshqaruv tizimida nazorat, maslahat va monitoring funksiyalarini amalga oshirishi aniqlangan. Shuningdek, ichki audit tizimi korxonalarda resurslardan samarali foydalanish, moliyaviy intizomni mustahkamlash hamda boshqaruv jarayonlarining samaradorligini oshirishga xizmat qilishi asoslab berildi. O‘tkazilgan ilmiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy korporativ boshqaruv tizimida ichki audit nafaqat nazorat funksiyasini bajaradi, balki strategik boshqaruv jarayonlarida ham muhim axborot manbai sifatida xizmat qiladi. Ichki audit faoliyatining samarali tashkil etilishi korxonalarda risklarni kamaytirish, boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish hamda investorlar va manfaatdor tomonlar ishonchini oshirishga imkon beradi. Shu bilan birga, korporativ boshqaruv tizimida ichki audit instituti faoliyatini yanada takomillashtirish, uning mustaqilligini ta’minlash hamda zamonaviy audit standartlarini joriy etish zaruriyati mavjud.

Tadqiqot natijalari asosida ichki audit tizimini rivojlantirish va uning korporativ boshqaruv tizimidagi rolini kuchaytirish bo‘yicha quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Ichki audit xizmatining institutsional mustaqilligini ta’minlash. Korporativ boshqaruv tizimida ichki audit xizmatining mustaqilligini oshirish maqsadida uning faoliyatini bevosita kuzatuv kengashi yoki audit qo‘mitasiga bo‘ysundirish maqsadga muvofiq.

2. Xalqaro ichki audit standartlarini keng joriy etish. Korxonalarda ichki audit faoliyatini tashkil etishda xalqaro audit standartlari (IIA standartlari)

asosida metodik yondashuvlarni qo‘llash audit samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

3. Riskga asoslangan ichki audit tizimini rivojlantirish. Korporativ boshqaruv tizimida ichki audit faoliyatini risklarni boshqarish tizimi bilan integratsiya qilish orqali korxona faoliyatidagi muhim xavflarni o‘z vaqtida aniqlash va ularni kamaytirish mumkin.

4. Ichki auditda raqamli texnologiyalarni qo‘llashni kengaytirish. Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, jumladan, raqamli audit tizimlari, ma’lumotlar analitikasi va avtomatlashtirilgan nazorat mexanizmlarini joriy etish ichki audit jarayonining samaradorligini oshiradi.

5. Ichki auditorlarning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish. Ichki audit xodimlari uchun muntazam malaka oshirish kurslari, xalqaro sertifikatlash dasturlari (CIA, ACCA va boshqalar) orqali ularning professional salohiyatini rivojlantirish zarur.

6. Audit qo‘mitalari faoliyatini kuchaytirish. Korporativ boshqaruv tizimida audit qo‘mitalari faoliyatini takomillashtirish ichki audit natijalaridan samarali foydalanish hamda boshqaruv qarorlarining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Audit bu muammolarni hal qilish yo‘lini topdi. Mustaqil va obyektiv ko‘rib chiqish orqali u kompaniyaning operatsion sharoitlarini baholashi va kompaniyaning resurslarini samarali nazorat qilishi mumkin. Tashqi audit bilan taqqoslaganda, u korxonaning hozirgi holati bilan ko‘proq tanish va talabgor uchun aniqroq qarorlar qabul qilish uchun professional va ob'ektiv audit bahosini taqdim etishi mumkin.

b) Ichki audit va korporativ boshqaruv umumiy maqsadga ega.

Korxonalar foyda olishga intiladigan tashkilotlar bo‘lib, korporativ boshqaruvning samaradorligi turli huquq egalarining huquqlarini muvofiqlashtirish darajasi bilan bog‘liq. Korporativ boshqaruv ushbu munosabatlar o‘rtasida yaxshi muvozanatga erishishdan iborat bo‘lib, shu bilan kompaniyaning iqtisodiy manfaatlarining doimiy o‘sishini kafolatlaydi [3]. Korxona ichidagi mustaqil va ob'ektiv mavjudlik sifatida ichki audit kompaniyaning faoliyatini bog‘lanmasdan samarali nazorat qilishi va korxona muammolarini chinakam aks ettirishi, shu bilan kompaniyaga operatsion samaradorlikni oshirishga va iqtisodiy manfaatlarning o‘sishiga yordam berishi mumkin. Shuning uchun ichki audit va korporativ boshqaruv Maqsad bir-biriga mos keladi.

3) Korporativ boshqaruvning ichki audit muhitiga ta'siri Bir tomondan, korporativ boshqaruv ichki auditning mustaqilligi va obro‘sini oshirishi mumkin. Iqtisodiyotning shiddatli kurashida faqat ichki auditning hamkorligi kompaniyaning daromadliligini doimiy ravishda oshiradi va ajralib turishning kalitidir va operator kompaniyadagi muammolarni e'tiborsiz qoldirganda. Bu sodir bo‘lganda, bu biznesning muvaffaqiyatsizligiga olib keladi. Ichki auditning obro‘sini ta'minlash uchun kompaniyalar mustaqil ishlash uchun sharoit

yaratishlari kerak. audit bo‘limi. Bundan tashqari, ichki audit orqali erishilishi kerak bo‘lgan maqsadlar korporativ boshqaruv bilan bog‘liq.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ichki audit korporativ boshqaruv tizimining muhim institutsional elementi hisoblanib, u korxona faoliyatining shaffofligi, samaradorligi hamda moliyaviy barqarorligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ichki audit tizimi orqali korxonalarda risklarni boshqarish, ichki nazorat tizimini takomillashtirish hamda boshqaruv qarorlarining asoslanganligini ta’minlash imkoniyati yaratiladi.

Tadqiqot davomida ichki auditning institutsional mohiyati tahlil qilinib, uning korporativ boshqaruv tizimida nazorat, maslahat va monitoring funksiyalarini amalga oshirishi aniqlangan. Shuningdek, ichki audit tizimi korxonalarda resurslardan samarali foydalanish, moliyaviy intizomni mustahkamlash hamda boshqaruv jarayonlarining samaradorligini oshirishga xizmat qilishi asoslab berildi.

O‘tkazilgan ilmiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy korporativ boshqaruv tizimida ichki audit nafaqat nazorat funksiyasini bajaradi, balki strategik boshqaruv jarayonlarida ham muhim axborot manbai sifatida xizmat qiladi. Ichki audit faoliyatining samarali tashkil etilishi korxonalarda risklarni kamaytirish, boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish hamda investorlar va manfaatdor tomonlar ishonchini oshirishga imkon beradi.

Shu bilan birga, korporativ boshqaruv tizimida ichki audit instituti faoliyatini yanada takomillashtirish, uning mustaqilligini ta’minlash hamda zamonaviy audit standartlarini joriy etish zaruriyati mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. The Institute of Internal Auditors. Internal Auditing‘s Role in Corporate Governance. IIA Position Paper. – Lake Mary, Florida: The Institute of Internal Auditors, 2018.

2. Pickett K. The Internal Auditing Handbook. – London: John Wiley & Sons Ltd, 2010.

3. Sawyer L., Dittenhofer M., Scheiner J. Sawyer’s Internal Auditing: The Practice of Modern Internal Auditing. – Florida: The Institute of Internal Auditors, 2012.

4. OECD. G20/OECD Principles of Corporate Governance. – Paris: OECD Publishing, 2015.

5. Tricker B. Corporate Governance: Principles, Policies and Practices. – Oxford: Oxford University Press, 2019.

6. Arena M., Azzone G. Internal Audit Effectiveness: Relevant Drivers of Auditees Satisfaction. Managerial Auditing Journal, 2009.

7. Sarens G. Internal Auditing Research: Where Are We Going? Managerial Auditing Journal, 2009.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida. – Toshkent, 2023.

9. O‘zbekiston Respublikasi. “Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent.

10. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Korporativ boshqaruv va ichki nazorat tizimini takomillashtirish bo‘yicha metodik tavsiyalar. – Toshkent.2022

11. Chambers A.D. The Operational Auditing Handbook. – London: McGraw-Hill Book Company, 1981.